

Людмила Назаренко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6560-5252>

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії й методики
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти,
Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 327000, м. Миколаїв, Україна,
liudmyla.nazarenko@moippo.mk.ua

«ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ» ЯК КРОК ДО КОМФОРТНОЇ ОСВІТИ, ЙОГО СУТНІСТЬ І ПЕРЕВАГИ

У статті актуалізовано потребу позитивних зрушень у галузі освіти через використання технологій інноваційного навчання. Аналіз наукових джерел засвідчує, що ця проблема є актуальною в системі освіти. Розглянуто модерні знахідки озброєння педагогів науковими знаннями на основі впровадження методичних інновацій і принципу дитиноцентризму. Уточнено змістове наповнення поняття «перевернуте навчання», запропоновано власне бачення терміна. Теоретично обґрунтовано й визначено засади формування літературної компетентності старшокласників із використанням змішаного навчання. Висвітлено методичні аспекти застосування моделі «перевернуте навчання» в сучасній школі, можливості практичної реалізації компетентнісного підходу в навчанні української літератури. Змодельовано освітній процес відповідно до вимог сучасності, особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів із демонстрацією використання «перевернутого навчання» на уроці української літератури, завдяки якому учні набувають морально-етичних цінностей. У статті пропонується алгоритм, заснований на «перевернутому навчанні», для проведення в II класі уроку української літератури про життя і творчість Валеріана Підмогильного. Зазначено, що значні зрушення в ефективному здобутті знань відбуваються завдяки поєднанню традиційного й інноваційного навчання, а також залежать від набутих ціннісних орієнтирів учнів і поетапного використання технологізованого навчання. Стверджується, що здобуття читацького досвіду відбувається на основі умінь аналізувати, інтерпретувати, порівнювати, проводити паралелі, робити висновки, використовувати знання з теорії літератури на практиці. Йдеться насамперед про поєднання логічного й чуттєвого, сучасних засобів освіти, синхронного й асинхронного навчання, що уможливорює набуття компетентностей учнями через їхню участь у захисті проєктів, проведення дискусії, виконання практичних завдань.

Поглиблено сутність, ознаки, умови дистанційного навчання, завдяки яким здобуття літературної освіти стане успішним. Зазначено переваги й можливі ускладнення. Обґрунтовано доцільність упровадження такого навчання на уроці

української літератури. Експериментально доведено, що поєднання традиційного навчання з інноваційним через упровадження віртуальних та фізичних освітніх ресурсів сприяє перетворенню літературних знань у соціальний і читацький досвід, готує школярів до продуктивної діяльності, зміни їхньої ролі від об'єкта до активного здобувача освіти, а вчителя – від основного джерела знань до фасилітатора.

Ключові слова: література; освітній процес; «перевернуте навчання»; переваги; поетапне формування розумових дій; технологія.

© Назаренко Л., 2020

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.4.11>

Вступні зауваги. Освітня система будь-якої країни вважається успішною за умови її сприяння когнітивному, моральному, естетичному, творчому розвитку учнів, а також перенесення знань у практичну площину. Завдяки ключовій реформі Міністерства освіти і науки нині учнів навчають критично мислити, висловлювати й відстоювати власну позицію. Попри позитивні зрушення швидко змінити традиційну освіту немає можливості. Водночас наріжним каменем є ідея працювати за іншими підходами, удосконалювати професійну майстерність учителів, тому виникає потреба в компетентних фахівцях, які здатні займатися самоосвітою. Крім того, епідеміологічна ситуація, яка склалась у світі, вимагає нетрадиційних підходів у навчанні.

Постановка проблеми. Прикро констатувати той факт, що за усвідомлення нових викликів і наявної можливості вдосконалювати свою професійну майстерність завдяки різноманітним курсам підвищення кваліфікації, тренінгам, вебінарам, здебільшого вчителі залишаються пасивними споживачами інформації, що позначається на якості освітніх послуг. Суперечністю є те, що сучасні учні, з одного боку, виявляють бажання працювати з учителем, який запроваджує інновації, а, з іншого, – не завжди прагнуть реалізувати свій пізнавально-творчий потенціал. Щоб розв'язати цю неузгодженість, необхідно озброїти педагогів такими актуальними освітніми технологіями, які зацікавлять як учителів, так і учнів. Однією з таких технологій вважаємо модель «перевернуте навчання» (flipped

learning), реалізація якої істотно вплине на перенесення акценту зі знань на компетентність учня через створення й використання інформаційно-навчального середовища, у якому є можливість поєднати традиційні й інноваційні засоби навчання. Вибір технології не гарантує підвищення рівня навчання, але завдяки творчому потенціалу вчителя, його майстерності, готовності використовувати педагогічний досвід, а також за умови співпраці з учнями можливими стають зрушення в освітньому процесі.

Мета статті – показати ефективність використання моделі «перевернуте навчання» на уроці української літератури. **Завдання дослідження:** з'ясувати стрижневі поняття вказаної моделі, розкрити її переваги, особливості, сутність та ознаки, продемонструвати практичне впровадження моделі «перевернуте навчання» на уроці української літератури.

Аналіз досліджень і публікацій. Активно розробляють відкриту систему навчання науковці: Р. Гуревич, М. Кадемія, проблемі впровадження інноваційних технологій присвятили праці В. Безпалько, Л. Гребенкіна, М. Козяр, О. Пехота, С. Сисоєва. Значну увагу розробці різноманітних новітніх моделей змісту педагогічної освіти приділяли І. Зязюн, М. Євтух, О. Дубасенюк. Акцентують увагу на впровадженні технологічної концепції на уроках української літератури методисти: В. Неділько, Н. Волошина, А. Ситченко, В. Шуляр, які з'ясували принципи, форми й методичні прийоми організації навчальної діяльності учнів на основі поетапного використання системи розумових дій. Цілеспрямовані якісні зміни в освіті пов'язуємо з упровадженням нових технологій. Саме вони є рушієм прогресивних змін, тому потребують теоретичного обґрунтування.

Концептуальним стрижнем нашого дослідження є поняття «технологія». Два основних значення цього терміна виокремлює М. Бершадський. Насамперед воно є синонімом до слів: «мистецтво», «майстерність», друге значення відображає намагання технологізувати освітній процес, зробити його більш керованим і прогнозованим (Бершадський М. Є., 2003, с. 5). Це означає, що вивчення літератури сприймаємо як поєднання науки й мистецтва з умілістю вчителя. З одного боку, технологія передбачає програму дій, з іншого – є основою для задуму вчителя.

Сучасне розуміння поняття вчені Л. Буркова, М. Марков, С. Селеменєв пов'язують із порядком і системністю. Зокрема М. Марков розглядає технологію як спосіб реалізації людьми конкретного складного процесу через розподіл його на систему послідовних взаємопов'язаних процедур і операцій, що виконуються більшою чи меншою мірою однозначно й мають на меті досягнення високої ефективності (Марков М., 1982, с. 7). Дотримання процедури дій і етапів у навчанні уможливорює отримання запланованого результату, а виконання діяльності різними способами дає змогу обрати найкращий відповідно до визначеної мети. Суголосною позиції М. Маркова є думка С. Селеменєва, який зауважує, що технологія – це спроба досягти реалізації ідеї не лише завдяки вдосконаленню структури уроку, а вимогливим упорядкуванням процесу навчання, жорстким налаштуванням на досягнення конкретного результату. Як критерій значущості тієї чи іншої технології пропонує використовувати не її ефективність, а її адекватність (Селеменєв С., 2005, с. 97). Важливим є врахування впливу технології на діяльність учнів, до їхніх індивідуальних особливостей, тому набуває значення поведінка школярів, їхнє сприймання під час упровадження технології, уміння взаємодіяти з однокласниками, розкриття власного потенціалу.

Розробляючи стратегію роботи на уроці літератури, учитель прогнозує й корегує діяльність учнів, щоб кожний із них почував себе комфортно. Досліджуючи організацію процесу навчання, О. Пометун указує на те, що технологію потрібно використовувати, вивчаючи роль і функції учня, а також його взаємодію з іншими учасниками процесу навчання з метою досягнення задекларованої освітньої мети (Пометун О. І., 2007, с. 47). Це дає підстави стверджувати, що технологія передбачає майстерність у організації освітнього процесу, у центрі якого є дитина. Крім того, у термін «технологія» учена вкладає зміст комплекс, що складається із запланованих результатів, засобів оцінки для корекції та вибору методів, прийомів, оптимальних для конкретної ситуації; набору моделей навчання, розроблених учителем на цій основі (Пометун О. І., 2004, с. 22). У рамках вивчення питання розуміємо технологію як таку, що передбачає відкриту систему освіти, яка ґрунтується на використанні пошукової, навчально-пізнавальної діяльності, має свою траєкторію

розвитку, сприяє підвищенню ефективності й результативності освіти, дає змогу уникати стресових ситуацій для дитини. Важливим є зв'язок навчання з життєвими потребами, інтересами й досвідом учнів, тому цінним є не лише технологічний процес, а й ті цінності, яких набуде читач, вивчаючи літературу. Невипадково В. Паламарчук трактує поняття «технологія» як міст між двома культурами, між гуманітарним і точним знаннями (Паламарчук В. Ф., 2000, с. 37).

Підсумовуючи розглянуті наукові напрацювання, зазначаємо, що поняття «технологія» є синтезом усіх репрезентованих поглядів. Її використання передбачає алгоритм дій, спрямований на досягнення завчасно запланованого позитивного результату, узяття до уваги індивідуальних можливостей і особливостей учнів. Під час організації навчання враховуватиметься використання оптимальних методів і прийомів у ході здобуття освіти.

Серед розмаїття технологій перспективною вважаємо змішане навчання, оскільки його використання дає змогу відійти від репродуктивного пізнання, зацікавити учнів предметом, сприяти їхньому розумовому й моральному розвитку, а в поєднанні з інформаційними технологіями нового покоління виявляти медіаграмотність і демонструвати творчі й аналітичні здібності. Упровадження цього явища досліджували як вітчизняні вчені М. Кадемія, М. Козяр, Г. Ткачук, так і зарубіжні – К. Бонк, Ч. Грехем, О. Єльнікова, К. Крістенсен, М. Курвітс, А. Норберг, А. Самс, М. Хорн. Оскільки змішане навчання впроваджується в Україні нещодавно, воно потребує більш докладнішого аналізу особливостей застосування, зокрема переваг і ускладнень.

Відомі різні погляди вчених на назву технології. Так, М. Козяр і М. Кадемія пропонують термін «перевернуте навчання», О. Кулієва дотримується думки, що варто говорити про «перевернутий клас», Н. Заводчикова, У. Плясунова переконані, що доречно використовувати визначення «змішане навчання», трапляється й уживання дефініції «дистанційне навчання». Проаналізуємо всі варіанти.

Технологія змішаного навчання (blended learning) не нова. Ще Песталоцці заохочував до наочності в навчанні, поєднанні чуттєвого й логічного сприйняття світу, прослуховування лекцій у процесі праці. У новому вигляді змішане навчання

використовується в школах Європи й США та передбачає, на думку Н. Заводчикової, поєднання очного й електронного навчання, що дає змогу скористатися перевагами кожної з форм (Заводчикова Н., 2016, с. 140). Техніка стає медіатором освіти, учні виконують самостійно завдання в Інтернеті, використовуючи відповідні пристрої. Учителів залишається грамотно розробити теми й дібрати або самостійно записати відеоматеріал, тестові і / або творчі завдання, літературні диктанти.

Нині змішане навчання, зазначає К. Лісецький, може реалізовуватися через упровадження віртуальних та фізичних освітніх ресурсів. Прикладом є поєднання технологічних матеріалів із навчанням «face-to-face». Таке здобуття знань органічно поєднує в собі як денні, так і дистанційні форми. Змішане навчання – це технологія використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів у стаціонарному навчанні із застосуванням елементів асинхронного й синхронного дистанційного навчання (Лісецький К., 2013). За такого підходу можна використовувати активні методи навчання, уводячи їх у тканину уроку, онлайн-сесія слугує доповненням до очного пізнання літератури, де одночасно застосовуються кілька комунікаційних технологій. Спираючись на дидактичні принципи навчання: доступності, систематичності й послідовності, свідомості й активності школярів, учитель структурує, вибудовує весь курс.

Спостерігаємо трансформації освітнього середовища, де теоретичний матеріал активно вивчається вдома, а на уроках є можливість виконати практичні завдання, здійснити аналіз художнього твору. «Перевернуте навчання» М. Козяр і М. Кадемія розглядають як педагогічну модель, у якій типове подання лекції перетворюється в її обговорення, під час якого здійснюється захист проєктів, проведення дискусії, виконання практичних завдань (Козяр М. М., 2015, с. 94). Проведення освітньої діяльності в такий спосіб активізує як учителів, так і учнів, вимагає їхніх узгоджених дій і стратегічного бачення, дає змогу відійти від однотипності. Оскільки навчання літератури ґрунтується на засвоєнні соціального досвіду й моральних цінностей учнями, важливою стає технологія їхньої передачі. Потрібний систематичний зворотний зв'язок, який відбувається у формі контролю (з боку

вчителя) й самоконтролю. Читацький досвід поступово стає надбанням того, хто навчається.

Синонімічним є використання терміна «перевернутий клас». Як освітню стратегію його пропонує О. Кулієва. На її думку, це технологія навчання, за якої викладач надає матеріал для самостійного вивчення вдома, а на очному занятті проходить практичне закріплення матеріалу (Кулієва О. М., 2019, с. 366). На відміну від попереднього визначення вчена вважає «перевернутий клас» не моделлю, а технологією, що є помилковим, оскільки це складова технології змішаного навчання. Підтвердженням є погляд Г. Ткачук, яка пропонує моделі змішаного навчання:

1. Ротаційні: а) перехід учнів між різними форматами навчання за фіксованим розкладом або на розсуд учителя; б) перехід по станціях у межах аудиторії, лабораторії чи закладу освіти; в) індивідуальна ротація (учень має індивідуальний графік навчання); г) «перевернуте навчання» – зміна режимів удома / в аудиторії.

2. Гнучка модель (робота в малих групах онлайн, індивідуальні консультації й домашні завдання).

3. Модель самостійного змішування (навчання онлайн + відвідування занять за власним вибором учня як доповнення до основних).

4. Модель збагаченого віртуального навчання (навчання зі своїм учителем офлайн (тет-а-тет), а потім виконання індивідуальних практичних завдань самостійно) (Ткачук Г., 2018, с. 31). Крім того, відомими є аудиторна й дистанційна форми змішаного навчання (спілкування на уроці й у «віртуальному класі», яке поєднує чат і форум) із подальшим виконанням практичних вправ, контрольних робіт, написанням проєкту чи складанням іспитів; очно-заочна (заочна без спілкування з учителем); денна й вечірня. Серед усіх цих моделей прийнятніше для використання в сучасній школі є «перевернуте навчання» як складова змішаного навчання.

Спираючись на дослідження М. Козяр, М. Кадемії, Г. Ткачук та беручи до уваги вищезазначене, розуміємо «перевернуте навчання» як модель технології змішаного навчання, за якої організація освітнього процесу передбачає використання

індивідуалізованого й E-Learning-навчання, де роль викладача зводиться до тьютора, а учень бере на себе відповідальність за самоосвіту й самоконтроль, спираючись на власний читацький досвід, пояснення вчителя й онлайн-спілкування. Така технологія потребує гнучкого підходу, майстерності вчителя, готовності всіх суб'єктів навчання до її використання, індивідуального та диференційованого підходів, логіки й послідовності. Назвати це навчання дистанційним не можна, оскільки очна робота в класі зберігається, змінюється тільки її змістове наповнення.

З'ясуємо ознаки моделі «перевернутого навчання»:

1) комбіноване навчання (поділяється на дві частини: підготовка до сприймання, самостійне дистанційне опанування знаннями та закріплення вивченого, набуття практичних навичок, які відбуваються очно);

2) альтернатива в освіті: колективне опанування знаннями замінюється індивідуальним, більш динамічним і творчим, а одночасність замінює асинхронність;

3) зміна ролі вчителя (педагог – організатор, менеджер і помічник, учень – суб'єкт із правом вибору);

4) нестандартна комунікація, оскільки здійснюється вона за межами класу й у зручний час для всіх суб'єктів діяльності через використання методичної мережі, чату, електронної пошти, ресурсу «Zoom» тощо;

5) використання підкастів (звукових файлів, аудіолекцій) та водкастів (відеофайлів);

6) відповідальність за освіту беруть на себе учні;

7) можливість повторного прослуховування й перегляду матеріалу;

8) структурований виклад теорії є додатковим, а не основним завданням;

9) принцип дитиноцентризму;

10) взаємодія між учителем і учнем у практичній площині;

11) гнучкість.

Виокремлюємо умови, завдяки яким здобуття літературної освіти стане успішним: 1) підготовка учнів до сприймання літературного матеріалу дистанційно; 2) наявність технічного оснащення; створення електронної бібліотеки, де вчитель

розміщуватиме матеріали в разі відсутності Інтернету; 3) нагадування в стислому вигляді на уроці того, про що йшлося в матеріалах, ключових моментів; 4) за потреби – глибше подання теоретичних відомостей із літератури; 5) ознайомлення до початку роботи з критеріями оцінювання; 6) орієнтування учнів на підготовку запитань за темою вдома; 7) урахування психолого-педагогічних особливостей учнів у сприйманні нової технології; 8) готовність учителя до опору з боку школярів та їхніх батьків; 9) прорахування можливих ускладнень і шляхів виходу з таких ситуацій; 10) творчий підхід до використання моделі; 11) навчати учнів застосовувати електронні ресурси, працювати в групі; 12) високий рівень самостійності й персоналізації.

Розглянемо методичний аспект підготовки учнів до активної й продуктивної участі в «перевернутому навчанні». Учитель, керуючи діяльністю учнів, сам визначає мету читацької діяльності, готує відеопояснення, буктрейлери, схеми, електронні мапи, презентації до теми, надає посилання на ресурси, беручи до уваги рекомендації з предмета та враховуючи його специфіку. Опанування таким навчанням відбувається поступово. Педагог готує учнів до самоосвіти на основі опорних схем, пам'яток, конспектів як друкованих, так і електронних, які розміщує в гугл-класі або блозі, чи на певній платформі. Спочатку словесник мотивує школярів, радить матеріал до однієї теми, вивчає реакцію дітей, їхню готовність до продовження роботи за моделлю. Згодом пропонує школярам наперед перелік тем у складі розділу, який вивчатиметься, список літератури. Так педагог готує дітей до пізнавальної й пошукової діяльності, дає змогу учням поглибити самостійно знання, навчає нести відповідальність за їхнє здобуття й формування власної літературної компетентності. Під час самостійної підготовки учні роблять нотатки, спілкуються між собою, учителем, упорядковують раніше вивчений матеріал або нові знання, контролюють термін виконання, збагачуються духовно. На уроці школярі працюють у групі, обирають практичні завдання за зацікавленістю й складністю, виконують тестові й пошуково-дослідницькі завдання. Учитель дає інструкції, щоб діти мали змогу усвідомлено засвоїти матеріал із літератури, теоретичні відомості не повторює, а лише поглиблює. Вивільнений у такий спосіб час використовують на

уроці для дискусії, аналізу художнього твору, гри-симуляції чи захисту проєктів із літератури, поглиблення й закріплення матеріалу.

Самостійна робота учнів, на думку А. Ситченка, сприяє не лише засвоєнню знань, а й розвитку діяльності особистості, здатної свідомо досягати мети власними зусиллями, реалізуючи прагнення до самовдосконалення (Ситченко А. Л., 2011, с. 82). Передусім самостійна робота стосується знайомства з митцем, роботи з текстом твору, вивчення поезії, написання характеристики героя, установлення причиново-наслідкових зв'язків, виконання творчих робіт. Самостійну роботу В. Неділько пропонує розподілити за трьома рівнями: 1. Нижчий (за додатковими матеріалами). 2. Вищий, який означає збільшення питомої ваги самостійної участі учнів у здобутті знань (робота за планом чи випереджувальним завданням, що стосується аналізу художнього твору). 3. Найвищий – зобов'язує учнів самостійно проаналізувати твір (Неділько В. Я., 1978, с. 110). Під час такої діалогічної роботи школярі здобувають читацький досвід, пізнають себе, свої відчуття й враження від прочитаного, засвоюють ціннісні орієнтири. Беремо за основу свого дослідження рівні, запропоновані В. Неділько.

Алгоритм проведення уроку з використанням моделі «перевернутого навчання» пропонує Т. Басалгіна:

- учитель записує пояснення нового матеріалу на відео;
  - педагог робить розсилку відео учням, або розміщує його в YouTube;
  - учні отримують навчальне відео та посилання на освітні ресурси для виконання домашнього завдання;
  - школярі виконують завдання онлайн;
  - учитель на уроці залучає до роботи всіх учнів;
  - урок починається з короткого повторення та дискусії за матеріалами відео або електронних ресурсів;
  - перегляд і аналіз виконання учнями онлайн-завдань;
  - опитування учнів для активізації їхньої уваги;
  - оцінювання навчальних досягнень учнів (Басалгіна Т. Ю., 2014, с. 173–174).
- Проведення уроку за таким алгоритмом уможливорює вищий ступінь персоналізації.

Результати практичного дослідження.

Учні працювали за розробленою нами схемою (Рис. 1):

Рис. 1

Беручи до уваги теоретичні положення та практику реалізації ідеї, учням 11-х експериментальних і контрольних класів запропоновані алгоритми вивчення літературних тем із використанням моделі «перевернутого навчання». Пропонуємо до розгляду такі: «Проза 20–30 років ХХ століття», «Валеріан Підмогильний – автор інтелектуально-психологічної прози, перекладач. Роман «Місто» – узірець української урбаністичної прози. Світовий мотив підкорення людиною міста, ідея самоствердження, інтерпретовані на національному ґрунті» (таблиця 1).

Таблиця 1.

Face-to-Face Driver	1. Вивчення теми «Проза 20–30 років ХХ століття» в класі. 2. Електронний ресурс використано для поглиблення
---------------------	--

	<p>знань. «Велич особистості». https://www.youtube.com/watch?v=j9NyAPSshY0.</p> <p>3. Робота над проблемним запитанням</p>
Online Driver	<p>Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу про життєвий і творчий шлях В. Підмогильного. Ресурси розміщено в гугл-класі або на блзі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. «Українська література в іменах» https://www.youtube.com/watch?v=AJhWQ0uPGy0. 2. «Як стати класиком мистецтва» https://www.youtube.com/watch?v=9VICCgVO4hI. 3. Самостійно записане вчителем відео. 4. Онлайн-тестування за переглянутим матеріалом (гугл-форма, яка розроблена вчителем). <p>Консультування зі словесником за потреби в чаті</p>
Flex model (гнучка модель)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення теорії літератури (екзистенціалізм) за схемою, маргінальність. 2. Повторення визначень «психологізм», «іронія». 3. Самостійне прочитання роману «Місто», студіювання твору. 4. Написання учнями сюжету твору в зошити. 5. Спільна презентація на гугл-диску «Екзистенціальні погляди Підмогильного крізь призму образу Степана Радченка»
Rotation model (ротаційна модель)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Онлайн-навчання: вивчення теорії літератури (урбаністичний роман), оцінка критики. 2. Аналіз епіграфів, композиції. 3. Перегляд і аналіз виконаного учнями онлайн-завдання. 4. Аналіз художнього твору в класі, читання фрагментів твору. <ol style="list-style-type: none"> 1) Дискусія «Життя Степана Радченка – це шлях еволюції чи деградації». 2) Робота в групах, мінідослідження за темами: <ul style="list-style-type: none"> – Освіта і освіченість. – Жінки в долі героя. – Оточення (друзі, знайомі). – Матеріальні й духовні цінності. – Образ міста в романі.

	<div style="text-align: center;"> <pre> graph TD K[Київ] --- H[ ] H --- P[Природа] H --- A[Архітектура] H --- M[Міщани] H --- L[Літературне життя] H --- J[Життя міста] </pre> </div> <p>5. Експертна група. Презентація образу Степана Радченка. Розкриття письменником цілісності людини в єдності біологічного, духовного, соціального. Де використана іронія? Довести, що Степан – герой-маргінал. Чим зумовлена така еволюція світосприймання хлопця?</p> <p>6. Оцінювання навчальних досягнень учнів</p>
Self-blend (власний вибір)	Поглиблення знань (за потреби) за самостійно знайденими онлайн-джерелами з теми «Порівняльна характеристика героїв-маргіналів Степана Радченка за романом «Місто» В. Підмогильного та творами світової літератури». (Стендаль «Червоне і чорне», Гі де Моппсан «Любий друг», Оноре де Бальзак «Батько Горіо»)
Online Lab (онлайн-лабораторія)	<p>1. Виконання творчих завдань учнями на вибір: букрейлеру, інтелектуальних ігор, ментальних карт (ресурси «Sony Vegas Pro», «Movavi», «Learningapps », «Mind map»).</p> <p>2. Аналіз поезики мови представлених героїв.</p> <p>3. Оцінювання навчальних досягнень учнів.</p>

Переваги такого навчання очевидні:

- 1) економія часу на пояснення на уроці;
- 2) різнобічний виклад матеріалу, комбінування традиційного й електронного навчання;
- 3) здатність учня планувати роботу й опановувати матеріал у власному темпі;
- 4) комунікація з учителем за потреби й на основі синергетики;
- 5) співпраця з однолітками;
- 6) самостійність у набутті компетентностей;
- 7) використання інформаційних технологій і пристроїв нового покоління, багатофункціональність;
- 8) вияв творчості;

- 9) диференціація за обсягом і складністю;
- 10) урахування індивідуальних можливостей;
- 11) психологічний комфорт;
- 12) робота за проєктною діяльністю;
- 13) гуманність у оцінюванні;
- 14) вплив на візуальні й слухові аналізатори;
- 15) кожен із учнів досягає свого завчасно запланованого результату, може швидко пригадати відомості, які вивчались і використовувати їх.

Якщо за умови використання традиційного навчання сильним учням було не цікаво, а слабким складно навчатися, то за інноваційного підходу кожен може проявити себе, працювати не лише на своєму рівні. Попри плюси такого навчання є і мінуси, зокрема ті, які стосуються організаційної роботи: великий обсяг часу вчитель витрачає на спілкування, підготовку й перевірку, а оплата праці залишається такою, як і була; брак досвіду; не всі школярі самостійно вивчають теоретичний матеріал і готуються за темою через несформованість самодисципліни; слабкі учні потребують постійної уваги й допомоги. Ті, які не виконували завдання вдома, марно витрачали час на уроці. Вихід убачаємо у співпраці й обміні досвідом між колегами, поширенні кращих практик, участі в тренінгах, перегляді виступів на форумах щодо інноваційного навчання, самоосвіти.

У таблиці 2 відображено результати контрольних і експериментальних класів (КК, ЕК). Експериментальні класи працювали за розробленою методикою, контрольні класи – за традиційною.

Таблиця 2.

Класи	Кількість учнів	Початок експерименту						Кінець експерименту					
		Низький		Високий		Найвищий		Низький		Високий		Найвищий	
КК	146	41	28%	69	47%	36	25%	37	25%	69	47%	40	27%
ЕК	140	35	25%	65	46%	40	29%	12	8%	73	52%	56	39%
Загальна кількість	386	76	53%	134	93%	76	54%	49	33%	142	99%	95	66%

Експериментальне дослідження продемонструвало, що моделювання навчання в такий спосіб уможливорює персональне формування в учнів читацького досвіду,

емоційно-ціннісних надбань. Школярі осягають широкий спектр знань, інтегрують його під час пошуково-дослідницької діяльності. Суттєвим є прогрес у відстоюванні власної позиції, розвиток творчих і комунікативних здібностей, набутті літературної компетентності. Успіх залежить від співпраці між учителем і учнями на основі синергетики. Незважаючи на позитивні зрушення, вважаємо, що інноваційне навчання краще поєднувати з традиційним.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розглянуті теоретичні положення дають змогу дійти висновків, що стрижневі поняття «технологія», модель «перевернутого навчання» є важливими, оскільки уможливають розуміння їхнього змісту, вказують на ієрархічну структуру. Використання наукових і методичних засад змішаного навчання, проведене експериментальне дослідження забезпечують вивчення предмета на якісно новому рівні, сприяють глибокому засвоєнню літературних знань і моральних цінностей. Організована робота на уроці української літератури в такий спосіб підтверджує доцільність інтеграції компонентів технології в практику роботи закладу загальної середньої освіти. Оскільки в дітей складається цілісна система з предмета завдяки самонавчанню, саморозвитку, самоконтролю, залучення інформаційно-комунікаційних технологій нового покоління, обговорення й розв'язання в співпраці з педагогом проблемних ситуацій, установлення причинно-наслідкових зв'язків, то таке навчання вважаємо багатообіцяючим і ефективним. Перспективним є практичне застосування моделі змішаного навчання на програмному матеріалі з української літератури.

Література

- Басалгина Т. Ю. Технология «Перевернутый класс» при изучении специальных дисциплин. Профессиональное образование: проблемы и перспективы развития : материалы V краевой заочной научно-практической конференции (г. Пермь, 17 октября 2014 года): Пермский гос. проф.-пед. колледж, 2014. С. 173–175.
- Бершадский М. Е. Дидактические и психологические основы образовательной технологии. М. : Центр «Педагогический поиск», 2003. 256 с.
- Заводчикова Н. И. Использование модели организации обучения «перевернутый класс» в курсе дисциплины «методика обучения и воспитания в области информатики». *Вестник ТвГУ. Серия «Педагогика и психология»*. 2016. № 1. С. 139–146.

- Козяр М. М. Інноваційні технології підготовки фахівців у навчальних закладах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. № 16. С. 92–96.
- Кулиева О. Н. Перевернутая классная комната (flipped classroom) как учебная стратегия смешанного обучения. Роль университетского образования и науки в современном обществе : материалы междунар. науч. конф., Минск, 26–27 февр. 2019 г. / Белорус. гос. ун-т ; редкол. : А. Д. Король (пред.) [и др.]. Минск : БГУ, 2019. С. 363–369.
- Лісецький К. А. Змішані і традиційні форми навчання. *Матеріали науково-практичної конференції «Новітні освітні технології», 2013*. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1156>.
- Марков М. Технология и эффективность социального управления. Пер. с болг. / М. Марков; под ред. и с предисл. Т. В. Керимовой. М. : Прогресс, 1982. 267 с.
- Неділько В. Я. Методика викладання української літератури в середній школі. – К. : Вища школа, 1978. – 248 с.
- Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала: Посібник для вчителів і керівників шкіл. Тернопіль: Богдан, 2000. 152 с.
- Пометун О. Інтерактивні методики та система навчання. К. : Шк. світ, 2007. 112 с.
- Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-метод. посібн. К. : А. С. К, 2004. 192 с.
- Селеменев С. Информационные технологии в школе: проблемы и поиски решения. *Информатика и образование*, 2005. № 5. С. 97–100.
- Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. К. : Ленвіт, 2011. С. 304.
- Ткачук Г. Аналіз та особливості впровадження моделей змішаного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. *Наукові записки. Серія педагогіка*, 2018. № 3. С. 28–36. DOI 10: 25128 / 2415-3605.18.3.4.

References

- Basalgina, T. Ju. (2014). Tehnologija «Perevernutyj klass» pri izuchenii special'nyh disciplin [Technology is the «Flipped classroom" in the study of special disciplines]. *Professional'noe obrazovanie: problemy i perspektivy razvitija : materialy V kraevoj zaochnoj nauchno-prakticheskoj konferencii*. 173–175 (rus).
- Bershadskij, M. E., Guzeev, V. V. (2003). *Didakticheskie i psihologicheskie osnovanija obrazovatel'noj tehnologii* [Didactic and psychological foundations of educational technology]. (256 s.). М. : Centr «Pedagogicheskij poisk» (rus).
- Zavodchikova, N. I., Pljasunova, U. V. (2016). Ispol'zovanie modeli organizacii obuchenija «perevernutyj klass» v kurse discipliny «metodika obuchenija i vospitanija v oblasti informatiki» [Using the model of organization of training «inverted class» in the course of the discipline «methods of training and education in the field of computer science»]. *Vestnik TvGU. Serija «Pedagogika i psihologija»*. 139–146 (rus).
- Kozjar, M. M., Kademija, M. Ju. (2015). Innovacijni tekhnologhiji pidghotovky fakhivciv u navchaljnykh zakladakh [Innovative technologies for training specialists in

- educational institutions]. *Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Draghomanova. Serija 2 : Komp'juterno-orijentovani systemy navchannja*. – K. : NPU imeni M. P. Draghomanova, no. 16. 92–96 (ukr).
- Kulieva, O. N. (2019). Perevjornutaja klassnaja komnata (flipped classroom) kak uchebnaja strategija smeshannogo obuchenija [The flipped classroom as a blended learning strategy]. *Rol' universitetskogo obrazovanija i nauki v sovremennom obshhestve : materialy mezhdunar. nauch. konf., Minsk. Belorus. gos. un-t ; redkol.: A. D. Korol' (pred.) [i dr.]. Minsk : BGU. 363–369 (rus).*
- Lisecjkyj, K. A. (2013). Zmishani i tradycijni formy navchannja. *Materialy naukovopraktychnoji konferenciji «Novitni osvritni tekhnologhiji»* [Mixed and traditional forms of education]. Rezhym dostupu: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1156> – (ukr).
- Markov, M. (1982). *Tehnologija i jeffektivnost' social'nogo upravlenija* [Technology and effectiveness of social management]. *Per. s bolg.; T. V. Kerimovoj (pod red. i s predisl). M. : Progress. (267 s.) (ukr).*
- Nedilko, V. Ya. (1978). *Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury v serednii shkoli* [Methods of teaching Ukrainian literature in secondary schools]. K. : Vyscha shkola. (248 s.) (ukr).
- Palamarchuk, V. F. (2000). *Yak vyrostyty intelektuala: Posibnyk dlja vchyteliv i kerivnykiv shkil* [How to raise an intellectual]. Ternopil: Bohdan. (152 s.) (ukr).
- Pometun, O. (2007). *Interaktyvni metodyky ta systema navchannia* [Interactive methods and training system]. K. : Shk. svit. (112 s.) (ukr).
- Pometun, O. I., Pirozhenko, O. I. (2004). *Suchasnyj urok. Interaktyvni tekhnologhiji navchannja* [Modern lesson. Interactive learning technologies]: naukovo-metod. posibn. K. : A. S. K. (192 s.) (ukr).
- Selemenev, S. (2005). *Informacionnye tehnologii v shkole: problemy i poiski reshenija* [Information technology in school: problems and solutions]. no 5. S. 97–100 (ukr).
- Sytchenko, A. (2011). *Metodyka navchannia ukrainskoi literatury v zahalnoosvitnikh zakladakh* [Methods of teaching Ukrainian literature in General education institutions]: navch. posib. dlja studentiv-filolohiv. K. : Lenvit. S. 304 (ukr).
- Tkachuk, Gh. (2018). *Analiz ta osoblyvosti vprovadzhennja modelej zmishanogho navchannja v osvritnij proces zakladu vyshhoji osvity* [Analysis and features of implementation of mixed learning models in the educational process of higher education institutions]. *Naukovi zapysky. Serija pedagoghika. no. 3. S. 28–36. DOI 10: 25128 / 2415-3605.18.3.4 (ukr).*

«ПЕРЕВЕРНУТОЕ ОБУЧЕНИЕ» КАК ЭФФЕКТИВНАЯ ИННОВАЦИОННАЯ ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Людмила Назаренко, кандидат педагогических наук, доцент кафедры теории и методики языково-литературного и художественно-эстетического образования, Николаевский областной институт последипломного педагогического образования, ул. Адмиральская, 4-а, 327000, м. Николаев, Украина, liudmyla.nazarenko@moippo.mk.ua

В статье актуализируется необходимость позитивных сдвигов в области образования путём использования технологий инновационного обучения. Рассмотрены современные находки вооружения педагогов научными знаниями на основе внедрения инноваций и детоцентризма. Уточнено содержательное наполнение понятия «перевернутое обучение», предложено собственное видение термина. Теоретически обоснованы и определены принципы формирования литературной компетентности старшеклассников с использованием смешанного обучения. Освещены методические аспекты применения «перевернутое обучение» в современной школе, углублено сущность, признаки, условия дистанционного обучения, благодаря которым получение литературного образования станет успешным. Указано на преимущества и возможные осложнения. Обоснована целесообразность внедрения такого обучения на уроке украинской литературы. Экспериментально доказано, что сочетание традиционного обучения с инновационным путём внедрения виртуальных образовательных ресурсов способствует превращению литературных знаний в социальный и читательский опыт, готовит школьников к продуктивной деятельности, изменению их роли от объекта до активного соискателя образования, а учителя – от основного источника знаний до фасилитатора.

Ключевые слова: литература; образовательный процесс, «перевернутое обучение»; преимущества; поэтапное формирование умственных действий; технология.

«INVERTED LEARNING AS AN INNOVATIVE FORM OF EDUCATIONAL PROCESS ORGANIZATION»

Lyudmila Nazarenko, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Theory and Methodology
of Language-literary and Artistic-aesthetic Education,
Mykolaiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education,
Admiralskaya str., 4-a, 327000, Nikolaev, Ukraine,
liudmyla.nazarenko@moippo.mk.ua

The article highlights the need for positive changes in education through the use of innovative learning technologies. Analysis of scientific sources shows that this problem is urgent in the education system. Modern findings of equipping teachers with knowledge based on the innovations and child-centered approach are considered. The meaning and the content of flipped learning concept is specified; the own vision of the term is offered in the article. The principles of literary competence formation among high school students with the use of blended learning are substantiated and determined. The methodological aspects of the model application in a modern school are covered as well as its essence, features, advantages, possible difficulties and conditions which ensure the acquisition of literary education. The appropriateness of introducing such training in Ukrainian literature lessons is substantiated. The use of flipped learning at the Ukrainian literature lesson is demonstrated, due to which students acquire moral and ethical values. In the

article there are covered methodological aspects of the Flipped Classroom, implementation possibilities of the competence approach in teaching of Ukrainian literature. The educational process is modeled in accordance with the modern requirements of student-oriented approach and task-based approach and Flipped classroom at the lesson of Ukrainian literature. The article proposes an algorithm based on the flipped learning for conducting the 11th grade Ukrainian literature lesson about the life and career of Valerian Pidmohylny. It is noted that the effective acquisition of knowledge occurs due to a combination of traditional and innovative learning, and it also depends on the student's moral values and the staged use of technological learning. It is justified that the reading experience is based on the ability to analyze, interpret, compare, draw parallels, draw conclusions, use knowledge of literary theory in practice. It is primarily a combination of logical and sensory aspects, modern means of education, remote teaching and online learning, these components allow students to acquire competencies through projects, discussions and other activities.

It is proved that the combination of traditional and innovative learning approaches including the virtual and real educational resources contributes to the transformation of literary knowledge into social and reading experience, prepares students for productive activities by turning them into active learners and changing teachers' role from the main source of knowledge to facilitator.

Keywords: *literature, educational process, flipped learning, advantages, gradual mental development, technology.*

Стаття надійшла до редакції 28.06.2020

Прийнято до друку 29.10 2020